

Middeleeuwen voldoet het boek ruimschoots.

Wat vrijwel ontbreekt is een persoonlijke insteek, die de studie meer verbeeldingskracht zou hebben kunnen geven. In de inleiding wordt op p. 13 gewag gemaakt van het idee tevens een prosopografische studie te maken. Dat dit niet is doorgezet bij gebrek aan fiscale gegevens is als reden beslist ontoereikend. Het idee de mens achter de instellingen te laten zien had overigens – in Van Hams eigen bewoordingen – vooral tot nog meer feiten geleid. Het is dan ook wellicht beter dat hij dit aspect aan een ander heeft overgelaten. Als aanzet hiertoe levert de auteur tot slot als elektronische bijlage wel een serie belangrijke gegevens over functionarissen (zie: www.verloren.nl/bijlagen): een genereus gebaar.

C.O. van der Meij

EEN HOLLANDS EDELMAN OP ZEE

J.D. Vlot, “*Ambitie en lust om wel te dienen*”. *De maritieme carrière van luitenant-admiraal Willem baron van Wassenaer (1712-1783)* (Zoetermeer: Protocol, z.j. [2002], 156 p.)

In het kielzog van het ‘grote’ boek over achthonderd jaar geschiedenis van het geslacht Van Wassenaer verscheen een biografie over de achttiende-eeuwse luitenant-admiraal Willem van Wassenaer, die in de schaduw stond van zijn verre familielid Jacob (III) van Wassenaer-Obdam (1610-1665), de in de slag bij Lowestoft tegen de Engelsen gesneuvelde luitenant-admiraal en zeeheld. Volgens historicus en genealoog H.G.A. Obreen, onder de indruk van Willem van Wassenaers kwaliteiten als marineofficier, was de situatie wellicht anders geweest als Willem in de zeventiende eeuw had geleefd. Een onzinnige achterafbespiegeling, waarin de auteur, behalve in de erkenning van ’s mans capaciteiten, gelukkig niet meegaat.

Feit is dat Willem van Wassenaer op 11 december 1712 te Den Haag werd geboren als zevende van tien kinderen van Willem van Wassenaer (1670-1719), generaal-majoor in het Staatse leger en gouverneur van Bergen op Zoom, en Harmelina Petronella Schaep (1677-1748), vrouwe van de Overijsselse havezate Den Dam. Aanvankelijk trad hij in de voetsporen van zijn vader; op elfjarige leeftijd nam hij dienst als cadet in het Staatse leger. Deze positie verruilde hij echter al in 1726 voor die van adelborst in dienst van de admiraliteit te Amsterdam. De positie van marineofficier was in de familie Van Wassenaer niet zo uitzonderlijk, maar volgens de gangbare historische opvatting voor edelen niet zo

heel gebruikelijk. Toch zien we onder de officieren in de Staatse vloot van de achttiende eeuw geregeld vertegenwoordigers van adellijke geslachten; om er maar een paar te noemen: Van Brakel, Van Bylandt, Von Flodroff-Wartensleben en Vijgh tot Isendoorn. Nader onderzoek zou moeten uitwijzen of het hier om uitzonderingen gaat of dat de huidige opvatting bijgesteld moeten worden.

Willem van Wassenaer maakte vrij vlot carrière; snel doorliep hij de rangen van adelborst, luitenant en commandeur. In 1736 werd hij benoemd tot extra-ordinaris kapitein, dat willen zeggen kapitein zonder vaste bezoldiging. Het snelle verloop van zijn loopbaan had hij deels te danken aan de patronage van een invloedrijk ver familielid, Lubbert Adolf Torck tot Rosendael (1687-1758), namens Gelderland raad ter admiraliteit te Amsterdam. Als kapitein – in 1746 werd hij uiteindelijk ordinaris-kapitein – kwam hij vooral in actie tegen de Barbarijse kapers die vanuit hun havens in Noord-Afrika de handelsroutes in de Middellandse Zee onveilig maakten. In 1747 ging hij over in dienst van de admiraliteit op de Maze (Rotterdam), waar hij een nieuwe patroon vond in zijn neef Unico Wilhelm van Wassenaer-Obdam (1692-1766), bestuurder in dit college. Belangrijker zou het herstel van het stadhouderschap in de Republiek in 1747 blijken. Willem IV benoemde de Oranjegezinde officier in 1750 tot schout-bij-nacht. Uiteindelijk wist Van Wassenaer het in 1768 tot luitenant-admiraal te brengen.

Willem van Wassenaer huwde tweemaal, in 1751 met Johanna Hilda van Wijhe (1720-1754), die het Gelderse huis Echteld of Wyenburg mee ten huwelijk bracht, en in 1758 met zijn nicht Anna van Wassenaer-Starrenburg (1716-1801). Uit het eerste huwelijk werden een

zoon en een dochter geboren. Zoon Willem Frederik Hendrik van Wassenaer zou in tegenstelling tot zijn vader een politieke loopbaan gaan volgen. Vader Willem stond in de gunst bij stadhouder Willem V. Gaandeweg werd hij een van diens belangrijkste adviseurs op het gebied van maritieme zaken. In die functie heeft hij zeker zijn sporen verdiend. Het opperbevel in de strijd is hem echter uiteindelijk aan de neus voorbijgegaan; toen de Vierde Engelse Zeeoorlog (1780-1784) uitbrak, was hij te oud. Het einde van die strijd heeft niet meer mogen meemaken, want op 19 augustus 1783 overleed hij te Echteld.

De biografie over Willem van Wassenaer is geschreven door een auteur die duidelijk kennis heeft van maritieme zaken. Hierin schuilt zowel de kracht als de zwakte van het boek. De marinecarrière van Van Wassenaer en de navale operaties die hij meemaakte, worden tot in detail beschreven. Hiertegen steken andere aspecten van zijn leven, die vrij summier worden weergegeven, wel erg schril af. Uiteraard kan het zijn zo dat het beschikbare bronnenmateriaal beperkingen oplegt. Toch roept een aantal beschreven zaken vragen op. Waarom streefde Willem van Wassenaer bijvoorbeeld geen politieke loopbaan na, die in vergelijking toch veel lucratiever was dan zijn marinecarrière? Nu was het wel zo dat zijn oudere broer Frederik Hendrik reeds in de Hollandse ridderschap beschreven was en dat het tegelijkertijd zitting hebben van naaste verwanten in dit adelscollege niet was toegestaan. Bovendien was Willem niet in bezit van een voor verschrijving noodzakelijk heerlijkheid. Toch waren er wel andere manieren geweest om een politieke carrière te maken. Dit aspect had meer aandacht verdiend. Hetzelfde geldt voor de Orangistische

‘partijkeuze’ van Van Wassenaer. Waar werd deze door ingegeven? Was er sprake van een familietraditie? Deze zou dan wel een contrast vormen met de houding van een andere tak van de familie, de Van Wassenaers-Obdam, die uitgesproken staatsgezind waren. Dit weerhield Willem van Wassenaer er niet van om gebruik te maken van de patronage van zijn neef Unico Wilhelm van Wassenaer-Obdam en eerder van Lubbert Adolf Torck, die in Gelderland ook niet bepaald als voorstander van de stadhouder gold. Was er eerder sprake van politiek opportunisme, of moeten we een en ander niet zo scherp afgebakend zien? Hoe het ook zij, Van Wassenaer liet in maart 1783 een pamflet drukken en verspreiden waarin hij stadhouder Willem V in bescherming nam.

Een ander nadeel van het maritiem specialisme van de auteur is het feit dat het boek werkelijk doordrenkt is met mariner termen, die de gemiddelde lezer weinig zullen zeggen. Een verklarende woordenlijst was dan ook beslist geen overbodige luxe geweest. Aan de pluszijde staat dat de auteur gedegen archiefonderzoek heeft gedaan. Een duidelijk overzicht van het gebruikte bronnenmateriaal is achter in het boek terug te vinden. Ook de lijst van de geraadpleegde literatuur ziet er gedegen uit. Ondanks de bovengenoemde manco’s is *“Ambitie en lust om wel te dienen”* een prettig leesbaar boek.

M.V.T. Tenten

HET NEDERLANDSE ADELSEBELEID
SEDERT 1980 VANUIT HET PERSPECTIEF
VAN DE WETGEVER EN DE RECHTER*

*Het adelsbeleid vóór de
grondwetsherziening van 1983*

Vanaf de grondwet van 1814,¹ die met de inhuldiging van de Souvereine Vorst op 30 maart 1814 in werking is getreden, tot aan de grondwetsherziening van 1983, heeft de Nederlandse Grondwet een bepaling bevat omtrent de verlening van adeldom door de Souvereine Vorst/Koning. Laatstelijk luidde het betreffende artikel 74: ‘De koning verleent adeldom. Vreemde adeldom kan door geen Nederlander worden aangenomen.’ Sedert de Grondwet van 1848 is de adel als publiekrechtelijke stand afgeschaft en speelt in ons staatsbestel ‘stand’ geen rol meer. Het algemeen Kiesrecht (1917 voor mannen, 1919 voor vrouwen) heeft een volwassen staatsburgerschap voor iedere Nederlander mogelijk gemaakt. Sedertdien heeft in ons staatsbestel iedere burger gelijke rechten.

De verlening van adeldom via erkenning, verheffing en inlijving is sinds 1848 een rol blijven spelen, zij het een beperkte. Bij het zilveren regeringsjubileum van Koning Willem III (1848-1890) in 1874 was nog sprake van een ‘adelsregen’, vergelijkbaar met onze jaarlijkse lintjesregen rond 30 april, maar daarna is sprake van uitzonderlijke gevallen waarin adeldom wordt verleend.

Erkenning is een witte raaf geworden; de laatste verheffing (Van Valkenburg) heeft in 1939 plaatsgevonden – bij geheim kabinetsbesluit in 1953 is een einde gemaakt aan verheffingen op grond van het feit dat gedurende drie generaties het voorgeslacht deel heeft uitgemaakt van de vroedschap van een stemhebbende stad in de Republiek der Verenigde Nederlanden – en inlijvingen vonden mond-